

FRA TOLK I INTURIST TIL ADMINISTRERENDE DIREKTØR

Maxim Tevelev eller *Mark*, som han kaldes blandt venner, har jeg kendt siden 1974. Den gang var han guide og tolk i *Inturist* – datidens altfavnende sovjetiske turistagentur. Der tog sig af udenlandske turisternes gøren og laden i samtlige Sovjetunionens 15 republikker. Eller rettere sagt de steder i det store land, hvor udenlandske turister havde tilladelse til at færdes, og hvor Inturist derfor havde egne hoteller, der sørgede for, at turisten ikke sultede, at han havde et sted at sove, og at han blev underholdt og beskæftiget i samtlige døgnets vågne timer. Det har altid været fornøjeligt tidsfordriv for sovjet-farende turister ved deres hjemkomst at underholde deres omgivelser med historier om, hvor meget der blev holdt øje med dem under deres ophold i Sovjetunionen.

Jeg har som tidligere efterretningsofficer aldrig været i tvivl om, at Inturist som et agentur, der tog sig af udlændinge, havde en nær tilknytning til KGB. Jeg var heller ikke i tvivl om, at deres tolke indirekte var nært knyttet til efterretningsstjenesten, og at de havde indberetningspligt om alt af interesse til deres overordnede i turistbureauet. Alt andet ville være unaturligt i et samfund, der igennem hele sin historie har lidt under en ekstrem form for paranoia overfor alt udenlandsk. Og det var en paranoia, der ikke var blevet mindre under Den kolde Krigs vilkår.

Alle, der har rejst i Sovjetunionen, husker den mængde af procedurer og skranker, der mødte den rejsende, hvad enten han/hun indrejste via landegrænser eller via lufthavne. Men jeg har aldrig mødt en skranke, hvor man blev bedt om at deponere hovedet. Jeg kunne med andre ord inden for de givne og nok så snævre rammer bruge mine øjne og ører, stille mine spørgsmål og i det hele taget danne mig egne indtryk af, hvad jeg så og hørte.

Når jeg oven i købet var i den heldige situation i forvejen at kende lidt til landet, herunder dets historie, og i nødvendigt omfang beherskede det russiske sprog, kunne jeg skaffe mig mange informationer, ligesom mange ellers tilsyneladende tilknappede personer pludselig viste sig at kunne snakke. Et fælles sprog og indbyrdes tillid viser sig at være en optøende faktor i enhver form for kommunikation. Og jeg kan bevidne, at i de 35 år, jeg har haft mulighed for at rejse i Sovjetunionen/Rusland, er jeg aldrig blevet forhindret i at forlade en gruppe for at gå mine egne veje og gøre mine egne iagttagelser.

Det er vel overflødigt at tilføje, at en gæst naturligvis respekterer de grænser, der bestemmer hans færden. Og så kan man jo altid bagefter tænke sit. Det hører ikke til god gæstesik at afprøve grænser ved at lade sit vand op ad nationale eller religiøse mindesmærker, som en DR-journalist engang tillod sig i Moskva for så bagefter at blive forarget og fortørnet over værtslandets negative reaktion.

Men lad mig vende tilbage til Mark, som er jævnaldrende med mig, og som jeg som nævnt har kendt i over 30 år. Mange danskere har i tidens løb lært Mark at kende i en eller flere af de mange roller, som han har spillet. Som guide eller tolk, som foredragsholder eller skribent, som forretningsmand i turistbranchen eller blot som et overmåde behageligt menneske, der er så fortrolig med det danske sprog, at han kan fortælle vittigheder på det, så også vi danskere griner af dem. Og det er en svær øvelse på et fremmed sprog – det ved jeg af egen erfaring..

Da den nazistiske invasionshær nærmede sig Leningrad i efteråret 1941, og befolkningen blev tvunget til at se en eventuel lang belejring af byen i øjnene, påbegyndte myndighederne en storstilet evakuering af byen. Ikke af den voksne og forsvarsduelige del af befolkningen, men af ældre, børn

– og kunstværker. Det har for mig altid stået som et udtryk for en enestående civiliseret adfærd, at fremtiden og kunsten skulle man redde for enhver pris. Og vel at mærke ikke blot den russiske kunst, men også Eremitagens enestående vesteuropæiske kunstschat blev hastigt pakket ned, transporteret østpå og dermed bevaret for eftertiden.

Mark endte som en fire-årig purk i sovjetrepublikken Tadsjikistan på grænsen til Afghanistan og tilbragte der de to og et halvt år eller de 900 dage, som blokaden kom til at vare. Men lad ham selv fortælle om evakueringen og sin tilbagevenden til Leningrad:

”Den kendsgerning, at jeg var borger i Leningrad, det vil sige var en leningrader, fandt jeg første gang ud af, da jeg befandt mig adskillige tusind kilometer fra Leningrad og havde lagt bag mig både den værste blokadevinter 1941-42 med sult, artilleribeskydninger og bombardementer og den dramatiske evakuering i slutningen af april 1942 – først over Ladoga-søens is og dernæst med jernbane og i godsvogne. Der, i Sovjetunionens sydligste hjørne, i den varme tadsjikiske oldtidsby *Khudsjent* - den gang kaldet Leninabad – hvor jeg skulle komme til at tilbringe mere end to lange år, der befandt jeg mig nu sammen med min mor og min mormor”.

Mark husker Stalins død således:

”Den 4. marts 1953 fyldte jeg 14 år, og dagen efter døde Stalin. Jeg husker, at alle eleverne blev samlet til en sørgehøjtidelighed, og at der blev udtalt noget meget patetisk og tragisk. Til forskel fra lærerne, der over for os demonstrativt gav udseende af ”fortvivlelse hos de børn, der pludselig var blevet faderløse”, så reagerede de rigtige børn, det vil sige vi, temmelig afslappet over for det, der var sket. Jeg husker, at min far talte om, at Sovjetunionen var blevet svækket ved Stalins bortgang (nu var der, sagde han, i ledelsen kun talentløse partifunktionærer tilbage), og at det kunne føre til en 3. verdenskrig”.

Efter afsluttet skolegang studerede Mark dansk ved Den skandinaviske Afdeling på byens universitet. En afdeling, der siden sin oprettelse efter 2. Verdenskrig har tilbudt den mest effektive undervisning i de nordiske sprog i hele Rusland, og som Slavisk Institut i Aarhus og dets medarbejdere har haft nære faglige og private forbindelser med siden 1960'erne. Mark og hans kone Nina arbejdede efter studietiden i Inturist - han med skandinaviske turister og faglige delegationer og hun med tilsvarende franske grupper, indtil Sovjetunionens opløsning i 1991.

Derefter stiftede Mark sammen med et par kolleger et rejsebureau, som han indtil sin pensionering for et par år siden var administrerende direktør for. Et bureau som modtager turister og faglige grupper fra alle de nordiske lande. Men arbejdet med turister har siden kommunismens fald mange ansigter. Det er ikke blot finner, nordmænd, svenskere og danskere, der skal se Skt. Petersborgs flotte skyline og kunstschatte, men også folk, der skal gense de slagmarker, hvor de i tysk tjeneste kæmpede og mistede kammerater.

Opmuntret og inspireret af daværende borgmester i Aarhus, Thorkild Simonsen startede Mark en gang i begyndelsen af 1990'erne undervisning i dansk i en ganske almindelig folkeskole i Skt. Petersborg – en undervisning, der fortsat kører, og som ved siden af russiske børns danskkundskaber har resulteret i en livlig udvekslingsvirksomhed med elever i århusianske folkeskoler.

Om sin tid i Inturist fortæller Mark:

”Det er klart, at på et sted som *Inturist*, hvor jeg kom til at arbejde som guide og tolk i dansk, var der selvklart et net af meddelere. Det ansås som givet, at en guide, der konstant omgikkes udlændinge, dagligt var under ideologiske angreb fra bærerne af en fjendtlig ideologi. KGB var naturligvis nødt til at gå ud fra, at guiderne besad en tilstrækkelig ideologisk immunitet, og at man kunne stole på dem.

Størsteparten af guider og tolke var pragtfuldt uddannede folk, der fuldt ud beherskede de mange forskellige fremmedsprog. Mange gik af karriere-hensyn ind i Partiet – for at få det privilegium at blive udnævnt som ledsagende tolk for sovjetiske turistgrupper og delegationer, der skulle til udlandet. Det at kunne rejse gratis til et eller andet sted i Vesten eller måske til Indien i 70'erne eller 80'erne var for størsteparten af Sovjetunionens borgere en absolut uopnåelig drøm – og mange misundte naturligvis de Inturist-tolke og betragtede dem som en privilegeret kaste.

Men blandt Inturist-tolkene var der også de såkaldte ”ikke-udrejseegnede”, der af grunde, som kun KGB kendte, ikke blev lukket ”udenfor vort fædrelands grænser”. I denne situation befandt jeg mig i 11 år – helt til 1978, hvor jeg endelig fik lov til at ledsage Sovjetunionens herrehold til verdensmesterskabet i håndbold. Det er muligt, at grunden til, at det varede så længe, var mit manglende ønske om at træde ind i Partiet. Min nærmeste chef, en meget intelligent, klog og godt uddannet kender af Sverige, var selv medlem af Partiet, og hun forsøgte at overtale mig til at gå ind i KPSS ved at argumentere for den utopiske tese, at jo flere ordentlige mennesker, der var i Partiet, des bedre blev det. Dette argument forekom mig ikke overbevisende, og derfor blev hverken jeg eller mine forældre nogensinde partimedlemmer.

Jeg arbejdede i Inturist i fulde 24 år, og jeg tog først min afsked 2 måneder før august 1991. Det var simpelthen en enorm lang periode, men der er en række grunde til, at jeg blev i de mange år: for det første, når man havde lært at leve med de formelle spilleregler, var det trods alt interessant at arbejde i Inturist – det gav mig en enestående mulighed for at omgås forskellige mennesker, for at forbedre mit kendskab til det danske sprog og samtidig ligesom leve i en virtuel verden uden at støde sammen med administration, med papirussere og med parti- eller andre chefer”.

Thomas Petersen Universitetslektor emer., Bøgebakken 69, Stevnstrup, 8870 Langå